

Кулаковська Т. А.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ЗАХОДІВ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

В статті проведено аналіз динаміки заходів державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції України за 1995–2012 роки. Досліджені структурні зміни у підтримці виробників, які засвідчили про значний вплив заходів непрямой підтримки, а саме підтримки ринкових цін. Проаналізовано взаємозв'язок між бюджетними виплатами та заходами підтримки ринкової ціни. Проведено порівняння видатків Державного бюджету України на розвиток аграрного сектора з фактичними виплатами сільгоспвиробникам. Встановлено недофінансування за більшістю напрямів підтримки.

Ключові слова: видатки бюджету, фінансова підтримка, бюджетні виплати, прямі виплати, підтримка ринкової ціни, субсидії.

1. Вступ

Суттєвий вплив на економіку України має аграрний сектор (сільське господарство, харчова та переробна промисловість, який формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку.

На розвиток аграрного сектора впливають такі чинники, як природно-кліматичні умови, забезпеченість фінансовими та матеріально-технічними ресурсами, кон'юнктури агропромислового та агропродовольчого ринків.

До основних проблем розвитку аграрного сектора необхідно віднести: низьку ефективність сільськогосподарського виробництва, недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; проблему деформації цінових пропорцій; нераціональне використання та відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення; проблему забезпеченості основними виробничими засобами; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку; деформацію структури виробництва та загострення соціальних проблем в сільській місцевості.

До причин, які зумовили такий стан в аграрному секторі, М. А. Латинін відносить слабку ефективність державного регулювання через відсутність стратегії розвитку галузі, відсутність послідовної державної політики щодо підтримки розвитку аграрного сектора, безсистемність та некомплексність розв'язання завдань аграрної реформи, відсутність зваженої державної політики розвитку села та механізмів її реалізації [1].

Подальший розвиток аграрного сектора, що є одним з найбільш важливих в економіці України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках

та продовольчу безпеку держави. Значна роль в цих процесах належить державі як регулятору дієвих перетворень.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Проблемам державної підтримки сільського господарства присвятили свої публікації М. Дем'яненко [2], А. Діброва [3], В. Зварський [4], М. Латинін [1], Д. Міщенко [5], О. Могильний [6], Т. Олійник [7], Б. Пасхавер [8], П. Саблук [9]. У розвиток методологічних та методичних питань обґрунтування рівня та оцінки ефективності державної підтримки сільського господарства внесли вагомий вклад такі науковці, як: І. Кобута, О. Могильний, Т. Осташко та ін. [3]. Проблемами пошуку джерел фінансування сільськогосподарських товаровиробників займалися Г. Калетник [10], М. Мазур [11], А. Шолойко [12] та ін. Але чимало питань стосовно державного регулювання розвитку аграрного сектора, і зокрема питань державної підтримки, залишаються недостатньо досліджуваними. Більш детального розгляду потребують питання доцільності запровадження конкретних заходів державної підтримки з урахуванням етапу розвитку економіки країни та ефективності цих заходів.

3. Об'єкт, мета та завдання дослідження

Об'єктом дослідження є заходи державної підтримки сільгоспвиробників в Україні.

Мета дослідження полягає у виявленні причин недосконалості та низької ефективності державної політики підтримки сільгоспвиробників в Україні.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

1. Дослідити динаміку показників державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні за 1995–2012 р.р.

Таблиця 1

Оцінка підтримки виробників сільськогосподарської продукції в Україні за 1995–2012 р.р. [15–17]

Рік	Оцінка підтримки виробника (PSE), млн грн	у тому числі			
		Підтримка на основі виробництва продукції		Підтримка на основі використання ресурсів	Виплати на основі поточних П/Пс/В/Д, з вимогою виробництва продукції
		Підтримка ринкової ціни (MPS)	Підтримка на основі 1 тонни продукції		
1995	-4325,8	-5680,99	0	541,75	813,43
1996	-3586,5	-4790,95	1	735,43	468,01
1997	2588,7	1872,93	48	375,1	292,63
1998	1379,7	556,98	207	367,47	248,25
1999	592,9	-2483,09	238,2	848,41	1989,43
2000	203,3	-2202,97	422,6	581,68	1402
2001	3500,3	544,67	695,1	859,53	1401
2002	-50,3	-4087,92	751,9	1815,6	1470,1
2003	6,94	-4173,66	545,9	2223,3	1411,4
2004	2153,2	-3917,95	1588,6	2462,27	2020,3
2005	10682,8	4292,38	2214,2	2685,44	1490,8
2006	12072,8	4123,77	2243,1	2786,13	2919,8
2007	4437	-5388,31	3661,6	3797,27	2366,4
2008	5535	-5342,73	4130	4474,7	2273
2009	14842,4	4148,18	1375	8489,24	830
2010	16602	2208,1	2052,5	9540,62	2800,8
2011	-13833,5	-27374,01	35,5	10436	3132
2012	3878,5	-12714,48	599	12501,67	3492

Заходи підтримки виробників сільськогосподарської продукції на основі обсягів виробництва продукції формуються за рахунок заходів підтримки ринкової ціни (MPS) та виплат на 1 тону продукції.

Динаміка підтримки на основі виробництва продукції на протязі періоду з 1995 по 2010 рік коливається в межах (-10 000) млн грн до 10 000 млн грн, отримуючи позитивне значення лише 7 разів: у 1997–1998, 2001, 2005–2006, 2009–2010 роках. У 2011 році цей показник різко знизився та отримав найбільше за всі досліджувані роки від'ємне значення (-27 338,51 млн грн). Від'ємне значення показник підтримки виробників у більшості років отримано за рахунок заходів непрямой підтримки через механізм впливу на ринкову ціну (MPS). Від'ємне значення MPS свідчить про те, що внутрішні ціни на продукцію менші за ціни на кордоні, отже виробники недоотримують доходи внаслідок надмірного їх оподаткування. Незважаючи на те, що з 1996 по 2012 рік здійснювалися прямі виплати з бюджету на 1 тону продукції (з 1 млн грн у 1996 р. до 4130 млн грн у 2008 р., з подальшим зниженням до 2012 р.), вони не спрацювали як компенсатори втрат виробників. Лише у 2007 та 2008 роках ці виплати майже повністю компенсували втрати виробників.

Нескоригованість державних заходів у підтримці виробників помітна у ті роки, коли при перевищенні внутрішніх цін над цінами на кордоні (світовими)

2. Провести аналіз структурних змін та трансформацій заходів державної підтримки сільгоспвиробників в Україні.

3. Оцінити ефективність заходів державної підтримки сільськогосподарських виробників та виявити причини їх низької ефективності.

4. Матеріали та методи дослідження оцінки державної підтримки аграрного сектора

Для дослідження кількісних та якісних змін у політиці державної підтримки сільгоспвиробників України застосовувалися методика оцінка ефективності державної політики підтримки аграрного сектора, розроблена Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі ОЕСР). Інформаційною базою для дослідження були дані про видатки Державного бюджету України, електронна бази даних ОЕСР.

ОЕСР щорічно проводить моніторинг аграрної політики держав, які є членами цієї організації, а також держав з економікою, що розвивається. ОЕСР оцінює ефективність державної підтримки в розрізі отримувачів трансфертів: виробників, споживачів та сектора загалом.

В статті головна увага приділяється детальному дослідженню заходів підтримки виробників сільськогосподарської продукції, а саме застосуванню прямих методів підтримки та їх ефективності.

Оцінка підтримки виробників передбачає оцінку підтримки, яка надається на вироблену продукцію, на використанні ресурси, підтримки, яка прив'язана до використовуваної площі, поголів'я скота, надходжень та доходу, підтримки на основі критеріїв, які не відносяться до виробництва та інших видів підтримки [13, 14]. Детальний розгляд фактичних державних виплат сільгоспвиробникам та порівняння їх з задекларованими видатками на потреби Міністерства аграрної політики та продовольства у Державному бюджеті у тривалій динаміці дозволяють оцінити ефективність аграрної політики України, виділити періоди трансформаційних змін у підтримці аграрного сектора, визначити причини низької ефективності впроваджуваних реформ.

5. Результати дослідження заходів підтримки сільськогосподарських виробників в Україні

Підтримка виробників сільськогосподарської продукції за період з 1995 по 2012 р.р. в Україні здійснювалася з застосуванням як прямих (бюджетні виплати), так і непрямих (підтримка ринкової ціни, MPS) заходів.

Показник підтримки виробників, що використовується ОЕСР, відображає щорічний обсяг грошових трансфертів виробникам у результаті здійснення таких заходів підтримки, які зберігають розрив між внутрішньою ціною і ціною на кордоні певної країни (підтримка ринкових цін); передбачають виплати фермерам на основі таких критеріїв, як кількість виробленої продукції, обсяг ресурсів, що використовуються, поголів'я вирощуваної худоби (Пс), площа оброблюваних земель (П) або надходження (В) і доходи (Д), що отримують виробники.

В табл. 1 наведені дані про фактичні суми підтримки виробників сільськогосподарської продукції в Україні за 1995–2012 р.р.

додатково здійснювалися бюджетні виплати. На думку автора статті, така неважливість загальної державної політики у підтримці виробників сільгосппродукції стала однією з причин погіршення ситуації у наступних роках (1999, 2002, 2007, 2011 роки).

Найбільш обговорюваними з позиції впливу на обсяги торгівлі є заходи підтримки на основі використання ресурсів. Така підтримка передбачає виплати на основі використання оборотних ресурсів, формування основного капіталу та надання виробничих послуг.

За період з 1995 по 2012 рік сума підтримки зросла у 23 рази (з 542 млн грн до 12501 млн грн), двічі маючи тенденцію до зниження: у 1997–1998 р.р. та 2000 р. У структурі заходів підтримки на основі використання ресурсів найбільша питома вага припадає на підтримку використання оборотних ресурсів, найменша – на підтримку надання виробничих послуг.

Підтримка на основі використання оборотних ресурсів, представлена:

- субсидіями на електроенергію, що витрачалася при зрошенні земель (з 2003 по 2005 рік, у 2010 та 2012 роках);
- субсидіями на страхування (з 2005 по 2009 р.). З 2005 року здійснювалася державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом здешевлення страхових платежів (премій). Державна підтримка надавалася у формі компенсації до 50 % вартості страхового платежу. Сума коштів, передбачених у державному бюджеті в десятки разів вища за фактично надану допомогу (у бюджеті на 2005 рік – 54 млн грн, фактично – 6 млн грн; у 2008 році у бюджеті – 200 млн грн, фактично – 61 млн грн);
- субсидіями на компенсацію відсоткової ставки за короткостроковими кредитами (протягом всього періоду дослідження (крім 1998 та 1999 р.р.). Фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів в Державному бюджеті планувалася майже щороку (крім 2010, 2012–2014 р.р.). Але за цим напрямом підтримки також спостерігається недофінансування у більшості років;
- субсидіями на підтримку фермерського господарства (з 1996 по 2011 рік). Фінансова підтримка фермерського господарства, передбачена у Державному бюджеті, здійснювалася практично в повному обсязі (60 млн грн у 2008 році, 20 млн грн у 2009 році);
- субсидіями на мінеральні добрива (у 2004 та 2007 р.р.). В державному бюджеті компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва планувалася двічі: у 2004 році (140 млн грн, фактичне недофінансування становить 21 %) та у 2006 році (150 млн грн);
- на закупівлю насіння (протягом всього періоду до 2011 р.). Кошти, передбачені у Державному бюджеті, мали виділятися щороку. Так, у 2002 році передбачалася сума 28,2 млн грн, а фактично було виділено 13 млн грн. Така ж ситуація спостерігається до 2006 року;
- на сільськогосподарські хімікати (у 2003 р.);
- підтримка на основі накопичення ПДВ (з 1999 (648 млн грн) по 2012 рік (11200 млн грн));
- на безвідсоткові грошові аванси на придбання оборотних ресурсів (до 1997 р.);

– у вигляді списання боргу по державному товарному кредиту (з 1995 по 1999 р., у 2002 та 2004 р.р.) та реструктуризації заборгованості за державним товарним кредитом (до 1999 р.);

– на допомогу при стихійних лихах (у 2003–2004 р.р.).

З 2002 року головними інструментами підтримки сільськогосподарських виробників в Україні можна вважати субсидії на засоби виробництва. Основний обсяг даної підтримки базується на згаданому доході бюджету із застосуванням специфічного порядку використання податку на додану вартість (ПДВ). Виробники сільськогосподарської продукції можуть акумулювати на спеціальних рахунках ПДВ, що стягується з їх основної та переробленої продукції. Акумульовані кошти вони повинні направляти на відшкодування сум ПДВ по придбаних товарах і послугах, а сума, що залишилася, могла бути використана для будь-яких інших виробничих цілей. У результаті зростання цін на сільськогосподарську продукцію обсяги цих коштів постійно збільшувалися в 2010–2012 р.р.: з 7900 млн грн у 2010 році до 11200 млн грн у 2012 році.

Підтримка на основі формування основного капіталу представлена субсидіями:

- на закупівлю сільськогосподарської техніки та обладнання (з 2002 по 2011 р.);
- на компенсацію відсоткової ставки за довгостроковими кредитами (протягом всього періоду, крім 1998–1999 р.р.);
- на підтримку садів, виноградників та ягідників (протягом всього періоду, крім 1996, 1998–1999 р.р.). Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників, нагляд за ними запланована у бюджеті становила у 2002 році 100 млн грн, а в 2012 році – 1075 млн грн. У 2015 році цих витрат у бюджеті не передбачено;
- на державну програму розвитку тваринництва (протягом всього періоду, крім 2011 р.). Сума фактичних виплат значно нижча за передбачені у Державному бюджеті. Так, у 2012 році сума підтримки становила 10 млн грн проти запланованих 732 млн грн;
- на лізинг машин (з 2005 по 2012 р., крім 2011 р.);
- на часткове відшкодування вартості будівництва тваринницьких ферм, комплексів (з 2010 р. по 2012 р.) та теплиць (з 2011 р. по 2012 р.). За досліджуваний період у Державному бюджеті лише у 2011 році були заплановані виплати на часткове відшкодування суб'єктам господарювання будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів з виробництва комбікормів на суму 500 млн грн, а тепличних комплексів – на суму 50 млн грн;
- на часткове відшкодування вартості дойльного обладнання для селян-одноосібників (у 2012 р.).

Підтримка на основі надання виробничих послуг надавалася у двох видах: платежі на поліпшення зрошуваних земель (у 1999–2001 р.р.) та платежі на докорінне поліпшення ґрунтів (до 2001 р.).

Бюджетні виплати на підтримку сільгоспвиробників також здійснювалися на основі поточних значень посівних площ, поголів'я скота, надходжень та доходу з вимогою виробництва продукції. Динаміка цих виплат має значні коливання. Загальна сума виплат за досліджуваний період зросла у 4 рази (з 813 млн грн до 3492 млн грн). Різке підвищення їх відбулося у 1999 році. У 2009 році скорочення виплат досягло рівня 1995 року.

Найбільша питома вага припадає на виплати, що прив'язані до доходу сільгоспвиробників. Ці виплати здійснювалися протягом всього досліджуваного періоду, вони зросли з 813 млн грн до 3100 млн грн. Найбільшу частку в цих виплатах займають вигоди від впровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Даний податок був введений у 1998 році, замінивши 12 податків, якими оподатковувалися сільськогосподарські підприємства в якості комерційних організацій, включаючи податок на прибуток і податок на землю. ФСП був введений для полегшення податкового тягара сільгоспвиробників, для послаблення проблеми хронічної податкової заборгованості в сільськогосподарському секторі. Спочатку режим ФСП був введений до 31 грудня 2009 року, але був збережений в новому Податковому кодексі 2011 року. До 2009 року платники ФСП отримували вигоду від застосування зниженої ставки відрахувань до Пенсійного фонду. Різниця між пільговою і стандартною ставками відрахувань до Пенсійного фонду компенсувалася з державного бюджету. З 2005 року у Державному бюджеті були передбачені суми на компенсацію Пенсійному фонду втрат від застосування платниками фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки по сплаті збору на обов'язкове пенсійне страхування (у 2005 році сума становила 1207 млн грн, а у 2009 році вона знизилася до 626 млн грн). Починаючи з 2010 року, ця компенсація була скасована. Взагалі введення ФСП дозволило в середньому щороку отримувати близько 1500 млн грн (у період з 1995–2008 р.р.). У 2009 році надходження знизилися майже у 2 рази, а вже у 2010–2012 р.р. вони зросли в середньому до 3000 млн грн. Також використовувалися такі заходи, як списання боргів (щорічно до 1999 року та у 2002 році) та реструктуризація боргу до 1998 року.

Виплати на основі виручки здійснювалися виробникам в регіонах зі складними кліматичними умовами (з 2000 до 2008 р.р.).

Виплати, що прив'язані до поточних значень поголів'я скота та посівних площ, почали здійснюватися з 2003 та 2004 року відповідно. Суми виплат на основі посівних площ здійснювалися лише до 2009 року та були відновлені у 2012 році. Суми виплат на основі поголів'я скота зростали до 2009 року, у 2010 році вони різко знизилися до 0,8 млн грн, а потім поступово стали зростати.

Аналіз видатків Державного бюджету України, які спрямовуються на потреби Міністерства агрополітики та продовольства, показав, що держава звужує масштаби державної підтримки аграрного сектору економіки. Зі вступом України до СОТ та вимогами про скорочення підтримки за заходами, які впливають на рівень торгівлі, відбулося значне скорочення витрат по більшості напрямів підтримки, за деякими напрямками взагалі було припинено фінансування.

Аналіз видатків на потреби Мінагрополітики та фактичних виплат з бюджету показав відсутність будь-якої системності у підтримці розвитку аграрного сектору і зв'язку з економічним станом країни, хаотичне фінансування заходів під забезпечення сьогоденних потреб.

Слід також визнати, що у ті роки, коли внутрішні ціни перевищували рівень світових цін, весь тягар за високі ціни було перекладено на споживачів. При цьому в Україні зовсім не застосовувалися трансферти споживачам. Крім того, в цей період аграрний сектор додатково фінансується з бюджету через прямі механізми

підтримки, що, на думку автора статті, викривлювало суть механізму підтримки.

6. Обговорення результатів оцінки державної підтримки сільськогосподарських виробників

Подальше обговорення проблеми державної підтримки сільгоспвиробників України, на думку автора статті, має фокусуватися на розробці стратегії розвитку аграрного сектору з урахуванням фактору циклічності розвитку економічної системи та досягнення не поточних, а довгострокових цілей. Для досягнення стратегічних цілей, пов'язаних з забезпеченням продовольчої безпеки держави, важливим залишається розв'язання проблеми оптимізації державних заходів по всьому ланцюгу створення доданої вартості. Ізольований розгляд проблем розвитку сільського господарства та їх вирішення без врахування проблем, які виникають у переробній та харчовій промисловості не сприяють досягненню загальної мети.

7. Висновки

Дослідження динаміки показників державної підтримки сільськогосподарських виробників показало значні коливання рівня підтримки, який переважно відображає коливання підтримки ринкової ціни. У 1995–1996, 2002 та 2011 роках показник державної підтримки отримав від'ємне значення. Бюджетні виплати лише частково компенсували негативну підтримку ринкової ціни. У середньому ціни виробників знаходяться нижче рівня світових цін, але диспропорції в захисті цін по різних групах товарів істотні. Значно позначилося на рівні державної підтримки аграрного сектору економіки України вступ до СОТ: відбулося значне скорочення витрат по більшості напрямів підтримки, за деякими напрямками взагалі припинено фінансування.

Аналіз структури застосовуваних заходів державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції України у динаміці свідчить про те, що близько двох третин всього обсягу підтримки виробників надається у формах, які найбільш спотворюють торгівлю і виробництво. В бюджетній підтримці домінують субсидії на використовувані ресурси. Спектр і масштаб державних заходів підтримки продовжує стримуватися бюджетними обмеженнями.

Ефективність впроваджуваних заходів державної підтримки сільськогосподарських виробників залишається низькою. Дослідження показали відсутність будь-якої системності у підтримці розвитку аграрного сектору, хаотичне фінансування, головним чином, під забезпечення сьогоденних потреб, та недофінансування за більшістю запланованих програм.

Література

1. Латинін, М. А. Аграрний сектор економіки України і механізм державного регулювання [Текст]: монографія / М. А. Латинін. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. — 320 с.
2. Дем'яненко, М. Я. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК [Текст]: монографія / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий та ін.; за ред. М. Я. Дем'яненка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 372 с.
3. Діброва, А. Д. Удосконалення державного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні [Текст] / А. Д. Діброва // Економіка АПК. — 2009. — № 7. — С. 44–50.

4. Зварський, В. К. Державна підтримка сільського господарства [Текст] / В. К. Зварський, В. П. Горьовий // Економіка АПК. — 2010. — № 4. — С. 74–80.
5. Міщенко, Д. А. Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України: теорія та методологія [Текст]: монографія / Д. А. Міщенко. — Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. фін. акад., 2014. — 308 с.
6. Могильний, О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки [Текст] / О. М. Могильний. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 430 с.
7. Олійник, Т. І. Державна підтримка аграрного сектору економіки України [Текст] / Т. І. Олійник // Економіка АПК. — 2009. — № 7. — С. 80–86.
8. Пасхавер, Б. Й. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку [Текст] / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Л. В. Молдаван та ін.; за ред. Б. Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. — К., 2009. — 432 с.
9. Присяжнюк, М. В. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) [Текст] / М. В. Присяжнюк, М. В. Зубець, П. Т. Саблук та ін.; Ін-т аграр. економіки. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 1008 с.
10. Калетник, Г. М. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників [Текст] / Г. М. Калетник, І. В. Пришляк // Економіка АПК. — 2010. — № 8. — С. 52–56.
11. Мазур, Г. Ф. Бюджетні важелі фінансово-економічного механізму розвитку агропромислового виробництва [Текст] / Г. Ф. Мазур // Економіка АПК. — 2012. — № 5. — С. 59–63.
12. Шолойко, А. С. Підходи до розподілу коштів бюджетної підтримки сільськогосподарських товаровиробників [Текст] / А. С. Шолойко // Економіка АПК. — 2011. — № 11. — С. 66–69.
13. Methodology for the measurement of support and use in policy evaluation [Electronic resource] / Organization for economic cooperation and development. — Available at: \www/URL: <http://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies/1937457.pdf>
14. Agricultural Support: How is it Measured and What does it Mean? [Electronic resource] / Organization for economic cooperation and development // Policy Brief. — 2004. — Available at: \www/URL: <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/39283341.pdf>
15. Trade and Agriculture Directorate. Agricultural policies and support. Producer and Consumer Support Estimates database [Electronic resource] / Organization for economic cooperation and development. — Available at: \www/URL: <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm#browsers>
16. Ukraine. Producer and Consumer Support Estimates database [Electronic resource] / Organization for economic cooperation and development. — Available at: \www/URL: <http://www.oecd.org/countries/ukraine/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm>
17. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2013 [Electronic resource] // Agricultural Policy Monitoring and Evaluation. — OECD Publishing, 2013. — P. 273–284. — Available at: \www/URL: http://dx.doi.org/10.1787/agr_pol-2013-26-en

ИССЛЕДОВАНИЕ ДИНАМИКИ И СТРУКТУРЫ МЕР БЮДЖЕТНОЙ ПОДДЕРЖКИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

В статье проведен анализ динамики мер государственной поддержки производителей сельскохозяйственной продукции Украины за 1995–2012 годы. Исследованы структурные изменения в поддержке производителей, которые засвидетельствовали значительное влияние мер косвенной поддержки, а именно поддержки рыночных цен. Проанализирована взаимосвязь между бюджетными выплатами и мерами поддержки рыночной цены. Проведено сравнение расходов Государственного бюджета Украины, предназначенных на развитие аграрного сектора, с фактическими выплатами сельхозпроизводителям. Установлено недофинансирование по большинству направлений поддержки.

Ключевые слова: расходы бюджета, финансовая поддержка, бюджетные выплаты, прямые выплаты, поддержка рыночной цены, субсидии.

Кулаковська Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки промисловості, Одеська національна академія харчових технологій, Україна, e-mail: Tatyana_Kula@mail.ru.

Кулаковская Татьяна Анатольевна, кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики промышленности, Одесская национальная академия пищевых технологий, Украина.

Kulakovska Tetyana, Odessa National Academy of Food Technologies, Ukraine, e-mail: Tatyana_Kula@mail.ru

УДК 332.1(23.0).001

DOI: 10.15587/2312-8372.2015.47516

Польовська В. В.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Посилена увага до вирішення проблемності розвитку гірської місцевості обумовлює необхідність поглибленого дослідження з метою обґрунтування підходів щодо забезпечення збалансованого розвитку територій гірського краю. У статті узагальнено теоретико-практичні підходи щодо розвитку гірських територій, їх ролі в системі економіки регіону. Обґрунтовано доцільність актуалізації окреслення проблемних питань гірських територій для пошуку оптимальної моделі їх результативного вирішення.

Ключові слова: розвиток гірських територій, теоретико-практичні підходи, забезпечення збалансованого розвитку, проблемні питання.

1. Вступ

Території гірської місцевості займають значну частину (1/4) поверхні Землі, де проживає близько 10 % населення планети. Значною є частка гірських територій і в Європі, вона становить близько 35 % її площі, де проживає понад 25 % населення. Серед найбільших

європейських гірських масивів значну частку займає Карпатський регіон із населенням близько 20 мільйонів чоловік [1]. Райони гірської місцевості відіграють важливу роль у забезпеченні збалансованого соціально-економічного й екологічного розвитку економічної системи регіону зі значною часткою гористої місцевості. При цьому вони обумовлюють значний природно-